MAKTABGACHA TA'LIM YOSHIDAGI BOLALARDA NUTQNING TOVUSH MADANIYATINI TARBIYALASH USULLARI

Bobobekova Qunduzoy G'aniboyevna
Do'stlik tumani Manas M.F.Y,
17 - sonli MTT tarbiyachisi
https://doi.org/10.5281/zenodo.22724554

Annotatsiya: Bolalarning aqliy jarayonini rivojlantirish uchun ularning nutqini o`stirish zarur. Ushbu maqolada maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarda nutqning tovush madaniyatini tarbiyalash usullari haqida so'z borgan.
Kalit so'zlar: nutqiy faoliyat, artikulyatsiya apparati, ta`limdagi yangilanish, tovush madaniyati, shakl va mohiyat, aqliy jarayon, erkin so`zlay olish.

Abstract: To develop children's mental process, it is necessary to develop their speech. This article talks about methods of education of sound culture of speech in children of preschool age.
Key words: speech activity, articulation apparatus, educational innovation, sound culture, form and essence, mental process, fluency.

Аннотация: Для развития мыслительного процесса детей необходимо развивать их речь. В данной статье рассказывается 0 методах воспитания звуковой культуры речи у детей дошкольного возраста.
Ключевые слова: речевая деятельность, артикуляционный ‘аппарат, учебная инновация, звуковая культура, форма и сущность, мыслительный процесс, беглость.

Jamiyatning ma'naviy takomili unda amalga oshiriladigan ta'lim - tarbiya ishlarining mazmuni, shakl va mohiyatiga bog'liqdir. Shu boisdan ham ta'limdagi yangilanishni, respublikamizda amalga oshirilayotgan bosqichma - bosqich ta'lim tizimini pedagogik talqin qilish, bu jarayonni samaradorli kechishini ta'minlash zaruriyati yuzaga keladi. Ta'lim jarayonida bo`lajak o`quvchi-tarbiyachi bilish faoliyatini yo`lga qo`yish muhimdir. Maktabgacha yoshdagi bolalarda nutqning tovush madaniyatini shakllantirish masalalari birlamchi holatdir.

Bolalarning aqliy jarayonini rivojlantirish uchun ularning nutqini o`stirish zarur. Bola har bir so‘z manosini tushuna olishi uni o‘z nutqida erkin ifodalashga muvofiq bo'lishi kerak. Tushunchalar tizimiga moslashgan bola o`z fikrini jamlab gapirishga va ifodalab berishga o`rganadi.

Nutqning tovush madaniyatini tarbiyalash ona tilidagi tovushlarni aniq aytish, ularni to'g'ri talaffuz qilish, so'zlar va iboralarni aniq talaffuz qilish, to'g'ri nutqiy nafas olish, shuningdek ovoz kuchidan yetarli darajada foydalana olish qobiliyati, nutqning normal sur'ati va ifodalilikning turli intonatsion vositalari (nutq musiqasi, mantiqiy sukut, urg’ular, nutq sur'ati, ritmi va tembri) ni shakllantirishni o`z ichiga oladi. Nutqning tovush madaniyati yaxshi rivojlangan nutqni tinglay olish qobiliyati asosida shakllanadi va rivojlanadi. Bolalarda to'g'ri va yaxshi jaranglaydigan nutqni rivojlantirar ekan, tarbiyachi quyidagi vazifalarni xal etishi zarur[3,98]:

+ Ъошагда tinglash qobiliyatini tarbiyalash, uning komponentlarini, ya'ni: tinglash e'tibori (biron-bir tovushni jaranglashiga qarab qanday tovush ekanligini va uning yo'nalishini aniqlay olish),

fonematik tinglash, mazkur nutq sur'ati va ritmini qabul qila olish qobiliyatlarini asta-sekin rivojlantirib borish;

$ — artikulyatsiya apparatini rivojlantirish;

+ nutqiy nafas olish ustida ishlash, ya`ni iboralar bilan erkin so'zlay olish uchun qisqa nafas olish va davomli nafas chiqarishni o'rgatish;

+ — mulogot sharoitidan kelib chiqqan holda ovoz balandligini boshqarish qobiliyatini tarbiyalash;

+ ona tilining barcha tovushlarini to'g'ri talaffuz qilishni shakllantirisi

+ пar bir tovushni, shuningdek so'zlar va iboralarni aniq va tushunarli talaffuz qilishga, umuman yaxshi talaffuzga odatlanish;

+ so'zlarni o'zbek adabiy tilining orfocpiya qoidalari me'yorlariga mos holda talaffuz qilishni rivojlantirish;

Ф. normal nutq sur'atini shakllantirish, ya"ni so'zlar va iboralarni nutqni tezlashtirmay va sekinlashtirmay sekinlik bilan hamda shu bilan birga tinglovchiga aniq tushunish imkoniyatini yaratgan holda talaffuz qilishni o'rgatish;

+ — nutqning ohang ifodaliligini tarbiyalash, ya'ni fikrlar, xissiyotlar va kayfiyatni mantiqiy pauza, urg'u, ohang, sur'at, ritm va tembr yordamida aniq ifodalash qobiliyatini shakllantirish.

Xulosa qilib aytganda, nutqni tovush madaniyatini rivojlantirish artikulyatsiya apparatini rivojlantirish bilan uzviy bog'liqdir. Nutqni tinglash qobiliyatini tarbiyalash bolalarda nutq jarangdorligining turli xil ko'rinishlarini, ya`ni tovushlarni to'g'ri talaffuz qilish, so'zlarni aniq va tushunarli aytish, ovozni pasaytirish yoki kuchaytirish, nutq balandligi, tezligi, oxistaligi, uni jadallashtirish va sekinlasi sh, tembral ishlov berish kabilarni qabul qila olish qobiliyatini shakllantirishga qaratilgandir.

Foydalanilgan Adabiyotlar

1. O`zbekiston Respublikasi Prezidentining “2017-2021yillarda maktabgacha ta'lim tizimini yanada takomillashtirish to`g`risida”gi Qarori. “O`zbekiston ovozi” gazetasi, 2017 y. 1 yanvar, № 1-son (32.216).
2. Qodirova. R.M Qodirova. «Bolalar nutqini rivojlantirishi va metodikasi». T., «Istiqlol», 2006y, 320 bet.